

meno razumljivo je da se prostorno planiranje sela ne može osloniti samo na planiranje zaštite tradicijske arhitekture, već da se mora temeljiti na sociološkim, poljoprivrednim i drugim istraživanjima, spoznajama i mogućnostima, ali je isto tako neosporno da se u planiranju razvoja sela ne bi smjelo zaobilaziti zaštita kulturne baštine sela. Stoga se treba nadati da će suradnja između onih koji brinu o prostornom planiranju i onih koji brinu o zaštiti tradicijskog graditeljstva — biti nastavljena na obostranu i opću korist.

■

Etnološka istraživanja u Moslavini

Dunja Mliošević-Zelić

Regionalni zavod za zaštitu spomenika kulture, Zagreb

Poznato je da se već duži niz godina sprovodi akcija pod nazivom »Istraživanje i fiksiranje stanja etnoloških spomenika u cilju prikupljanja dokumentacije i proučavanja mogućnosti njihove zaštite na području SR Hrvatske«. Inicijator akcije je Republički zavod za zaštitu spomenika kulture u Zagrebu, a odvija se uz suradnju svih zavoda za zaštitu spomenika kulture u SR Hrvatskoj.

U rujnu 1981. g. akcijom je bilo obuhvaćeno područje Moslavine; točnije, predviđenim planom obuhvaćene su četiri općine: Ivanić-Grad, Čazma,

Kutinsko Selo — Kutina ul. Radićeva 108. Učestala pojava Novogradnja napravljena iza kuće prouzročit će rušenje starog čardaka. Foto: Igor Nikolić

Kutina i Garešnica. Kako su to prilično velike općine, selekcijom su odabrana pojedina naselja u svakoj navedenoj općini i izvršena je osnovna evidencija i inventarizacija objekata narodnog graditeljstva. Istraživanje spomeničkih vrijednosti seoskih cjelina i zasebnih stambenih objekata zamišljeno je da se sprovodi radom ekipe interdisciplinarnog sastava (interdisciplinarnost podrazumijeva visok stupanj znanstvene specijalizacije u okviru posebnih područja izučavanja, prethodno utvrđen plan istraživanja i nivo sinteze rezultata). Takav

sastav ekipe daje izvjesnu garanciju objektivnijeg ocjenjivanja spomeničkog značenja objekta. Na prikupljanju i ispitivanju terenske građe radila je ekipa sastavljena od etnologa (kustosa i konzervatora), arhitekata i fotografa. Napominjem da se pokazala potreba za sudjelovanjem povjesničara i povjesničara umjetnosti, kao i učešće studenata etnologije i arhitekture, što zbog ograničenih sredstava ovaj put nije bilo moguće. Pri obilasku naselja izvršeno je prikupljanje građe putem evidencionih kartica (upitnika), posebno za svaki objekt ili cjelinu. Na osnovu ovog rada odabran je određen broj objekata, koji su kasnije arhitektonski snimljeni, dok je fotografsko snimanje bilo obavljeno u prvoj fazi rada, prilikom evidentiranja. Etnolozi-kustosi ispitivali su podatke o tradicijskim predmetima koji pripadaju pojedinačnom objektu (bez obzira da li su u funkciji ili ne), i istovremeno je izvršen otkup.

Etnolozi-konzervatori obrađivali su nepokretne objekte. Osnovni podaci, kao što su smještaj u odnosu na naselje, orijentacija pročelja, građevni materijali, tehnika gradnje, podaci o graditeljima i sl. upotpunjavali su potrebna saznanja za što preciznije definiranje spomeničkih vrijednosti objekta.

Etnološkim tumačenjem objekta, tj. objašnjenjem unutrašnje funkcionalnosti objekta, kao i tumačenjem razvoja cjeline kuće i pojedinih detalja uređenja i opreme, etnolog obrazlaže za-

Osekovo 63 — Drvena prizemnica. Foto: Igor Nikolić

što i radi čega dolazi do upravo takvog formiranja i razvoja kuće ili cjeline.

Obilaskom terena ustanovljeno je da se kuće mogu podijeliti u dvije osnovne grupe: prizemnice i katnice. Prizemnice se susreću većinom u selima na području općine Ivanić-Grad, Čazme i Garešnice, dok se »čardaci« u velikom broju nalaze u selima općine Kutina (posebno lijepi primjerci u Potoku i Donjoj Gračenici). Iako se u svakom objektu ističu individualne pojedinosti, kuće imaju mnoge zajedničke karakteristike; npr. natkrivene stepenice vode na kat do trijema, iz kojeg je pristup u kuhinju, a lijevo i desno u veliku i manju sobu, a iz kuhinje u naknadno dograđenu komoru — izbu: značajna zajednička karakteristika objekata narodnog graditeljstva tradicionalnog rasporeda prostorija je smještaj kuhinje: ona se redovito nalazi u sredini objekta, i kod prizemnice i katnice. Ulaz u kuću je zapravo ulaz u kuhinju, kao najvažniju prostoriju, bez obzira da li se kuhinja nalazi u prizemlju ili na katu.

Stambene objekte većinom su gradili seoski majstori — tesari. Susreću se dvije vrste sijeka, hrvatski i »nemški« karakteristični »pokroveki« (zaštitne strehe), dvostrešno krovništvo sa skošenim ili poluskošenim zabatima, stijene ožbukane ilovačom pomiješanom sa sječkom od slame i objeljene vapnom, a posebnu pažnju privlače razni ukrasi koji su, kao po pravilu, izvedeni samo na funkcionalnim dijelovima objekta, te se i ukrašavanjem naglašava vrijednost i značaj: svi ornamentirani izrađeni su rezbarenjem ili piljenjem, a posebno su atraktivni ukrasi geometrijskim motivima, koji su izrađeni tesarskim priborom. Katkada su ukrasi obojani bojama trobojnice (npr. u Graberju niz prizemnica građanih oko 1930. g. ima rezbarene i bojama ukrašena nastenja).

U blizini gradova drvene kuće poprimaju gradske građevne elemente; tako se izgrađuju zidani podrumi ili čitava prizemlja na koja se nasađuje drveni čardak, ili prizemnica (Graberje, Kloštar-Ivanić ima niz prizemnica sa zidanim podrumima).

Evolucija kvalitete stambenog objekta narodnog graditeljstva u svakom pogledu ide paralelno s evolucijom seljakovog ekonomskog stanja, odnosno općenitim razvitkom sela.

Svrha istraživanja i proučavanja ruralne arhitekture je očuvanje tradicije. Arhitekti bi se trebali svojim inovacijama uklopiti u poznate i priznate tradicijske vrijednosti, te bi se

funkcijom čuvanja spomenika kulture, aktiviranjem i uključivanjem u suvremeni život trebali zadovoljiti objektivni kulturni interesi.

Obnova kapele ranjenog Isusa kod Plesa

Biserka Šavora
Dunja Milošević-Zelić

Regionalni zavod za zaštitu spomenika kulture, Zagreb

U neposrednoj blizini zagrebačkog aerodroma (nekad usamljena na ravnom Pleškom polju, a danas već nadomak guste stambene izgradnje) nalazi se mala drvena kapela posvećena ranjenom Isusu.

U jesen 1982. g. počeli su radovi na obnovi krovništva, zvonika i unutrašnjosti kapele, koja je bila u vrlo trošnom stanju. Zahvaljujući velikogoričkoj župnoj zajednici, koja je preuzela sve financijske troškove obnove, uz suradnju sa stručnjacima Regionalnog zavoda za zaštitu spomenika kulture u Zagrebu, izvode se sanacioni radovi prema datim konzervatorskim propozicijama. Arhitektonska snimka Regionalnog zavoda iz 1970. godine pokazuje kapelu u izvornom stanju, izuzev prozorskih kapaka koji su već ranije bili obnavljani, budući da je kapela bila devastirana provalama u više navrata.

Hrvatsko crkveno graditeljstvo sačuvano u turopoljskim drvenim kapela-

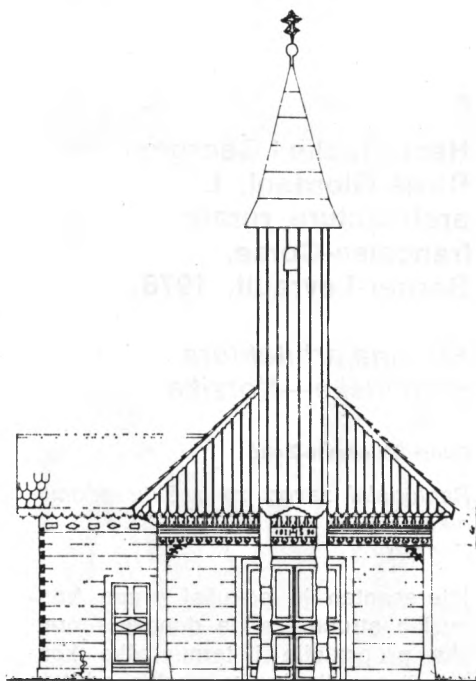
ma, koje se javlja u razdoblju od 17. do 19. st., pripada seljačkoj pučkoj umjetnosti pod utjecajem tada uobičajene građevne umjetnosti baroka. Na pročelju kapele bila je bojom ispisana godina izgradnje, 1896, što bi po tipu kapele i po piljenim planjkama odgovaralo graditeljstvu iz navedene godine. Međutim, Kapelica ranjenog Isusa prvi se put spominje 1757. g. Kasnije su kapelu obnavljali domaći majstori iz Posavine. Kapelica ima karakteristike postbaroknog razdoblja, a ističe se svojim kiparski riješenim trijemom s neobično položenim zvonikom, zbog kojeg je produženo zabatno krovništvo. Zvonik se naslanja na dva stupa trijema i proteže nad stupovima, obijen okomitim daskama i letvama. Grede zabata ukrašene su raznovrsnim »špicirungima«, koji su kao i nastenja bili živo obojani bojama trobojnice. Temeljne grede spojene su u uglove na »nemški« način kao i stijene.

Poznato je da su danas u malom broju sačuvane drvene crkvice na području sjeverne Hrvatske; zato posebno ističemo ovu rijetku umjetnost našeg seljaka. Obnova bi bila nužna većini do sada sačuvanih drvenih kapele, koje su zbog svoje dotrajalošti izvan funkcije, te su tako izložene bržem propadanju. Uskoro će se obnovljena kapela koristiti kao župna crkva u Plesu, a predviđa se i postava tradicionalne drvene prizemnice pored kapele, u funkciji župnog dvora.

Za bolju informiranost delegata

Zajednička akcija
Republičkog zavoda za
zaštitu spomenika kulture
i »Delegatskog vjesnika«

Već više od godinu dana, točnije od 10. ožujka 1982. godine, svakih četrnaest dana na prvoj stranici »Delegatskog vjesnika« izlazi posebna, crveno uokvirena rubrika pod naslovom »Spomenici kulture«. Uz reprodukciju crteža pojedinog spomenika kulture (autor je akademski slikar Fedor Vaić), konzervatori Republičkog zavoda za zaštitu spomenika kulture u Zagrebu pišu kratke informativne tekstove. I dok vještina Vaićevog crteža čitatelju nudi likovni doživljaj i privlači njegovu pažnju, tekstovi mu

Pročelje kapele Ranjenog Isusa u Plesu